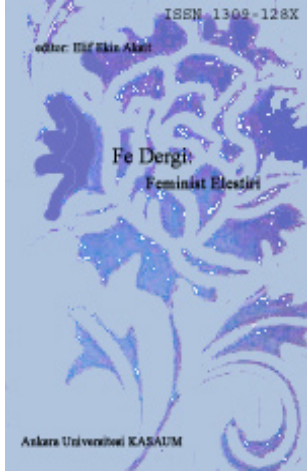

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM

Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 9, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

***Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde İnsan Ticareti:
Rantsev ve Sonrası***

Nisan Kuyucu

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 27 Aralık 2017

DOI:10.1501/Fe0001_0000000186

Bu makaleyi alıntılanmak için: Nisan Kuyucu, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde İnsan Ticareti: *Rantsev* ve Sonrası” *Fe Dergi* 9, no. 2 (2017), 30_43.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/18_3.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde İnsan Ticareti: Rantsev ve Sonrası¹

Nisan Kuyucu*

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS) yer almayan bir kavram olan insan ticareti, ilk kez 2010 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Rantsev kararıyla AİHS'nin 4. maddesi kapsamına alınmıştır. İnsan ticareti çerçevesinde yapılmış tüm başvuruların kadınlar tarafından yapılmış olması, bu olgunun toplumsal cinsiyetle ilişkisini göstermektedir. Bu çalışmada AİHM'nin insan ticareti olgusuna yaklaşımı, insan ticareti bakımından Taraf Devletlere getirdiği pozitif yükümlülükler ve güvence altına aldığı haklar belirlenmeye çalışılacaktır. İnsan ticareti kavramının AİHM nezdindeki anlamını belirleyebilmek için 4. maddedeki diğer kavramlar olan kölelik, kulluk ve zorla çalıştırma yasağının kapsama alanı ve insan ticaretinin bunlardan ayrıştığı noktaların da belirlenmesi gerektiğinden, çalışma aynı zamanda AİHM'nin 4. madde içtihadına genel bir bakış niteliği de taşımaktadır. Bu yönüyle bu çalışmanın Türkçe literatürdeki önemli bir eksikliğin tamamlanmasına katkı sunacağı ve 4. maddenin toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle olan kaçınılmaz bağı gösterceği umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: insan ticareti, kölelik, AİHS, Rantsev, pozitif yükümlülükler

Human Trafficking Under the European Convention on Human Rights: Rantsev and Onwards

The European Convention on Human Rights (ECHR) does not contain the term human trafficking in its text. The term has been included to Article 4 of the ECHR for the first time in 2010, through the Rantsev decision of the European Court of Human Rights (ECtHR). The fact that all the applications regarding human trafficking submitted by women reveals the relationship between human trafficking and gender. Due to limited number of the applications and widely criticised decisions, the Court's Article 4 jurisprudence is considered to be immature and have limited effect. This article aims to establish ECtHR's approach to the human trafficking phenomenon as well as positive obligations of the Member States and concrete rights derived from Article 4 regarding human trafficking. In order to bring out the meaning of the term human trafficking in the accounts of the Court, definitions and the limits of the legal terms originally included in Article 4 should be determined and the distinctions between them and human trafficking should be clarified. This last emphasize is the reason why this work shall also be considered as a general review of the evolution of Article 4 jurisprudence. This work can be seen as a contribution to a major gap of the related Turkish literature. Besides, it aims to show the inevitable connections between gender inequality and the Article 4.

Keywords: human trafficking, slavery, ECHR, Rantsev, positive obligations.

Giriş

Uluslararası hukukun insan ticareti kavramına yaklaşımı tarihsel süreç içerisinde² tacirlerin cezalandırılması odaklı düzenlemelerden insan ticaretinin nedenlerine odaklanan bütünlüklü bir insan hakları perspektifine doğru gelişmiştir.³ İnsan hakları perspektifinden bakıldığında insan ticareti kadınların insan haklarına yönelik özel bir müdahaledir. İnsan ticareti cinsiyet ayrımcılığı ve buna bağlı kadın yoksulluğu dolayısıyla kadınları ve ayrımcılığa uğramaya açık LGBTİ bireyler, mülteciler gibi grupları daha fazla etkileyen bir olgudur (Shahinian 2001, 1). Güncel verilere göre insan ticareti mağdurlarının %72'sini kadınlar ve kız çocukları oluşturmaktadır (UNODC 2014, 5). Bu nedenle kadınların insan hakları anayasası olarak anılan Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) 6. maddesinde, devletlerin kadın ticaretini bastırmak için her türlü önlemi almaları gerektiğinin düzenlenmiş olması hiç şartırtıcı değildir.

* Doktora öğrencisi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku bölümü

İnsan ticaretine insan hakları temelli yaklaşımdan bahsedildiğinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) konuya yaklaşımı Avrupa'da insan haklarının korunması konusundaki önemli pozisyonu nedeniyle ayrıca merak uyandırmaktadır. AİHS metninde yer almayan insan ticareti kavramı ilk kez Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) 2010 tarihli *Rantsev* kararıyla AİHS sistemine dâhil olmuştur. Bu kararla AİHM insan ticaretini “modern bir kölelik biçimi” olarak adlandırarak kölelik, kulluk ve zorla veya zorunlu çalıştırma yasağını⁴ düzenleyen 4. madde⁵ kapsamına almıştır. Bu kararın ardından AİHM bugüne dek 4. maddenin ihlali iddiasını içeren 4 karar daha vermiştir.

Güncel, yaygın ve ağır insan hakları ihlallerine yol açan insan ticareti olgusunun AİHM tarafından geç de olsa 2010 yılında AİHS sistemine dahil edilmiş olması en azından ilk bakışta çok olumlu bir gelişmedir. Ancak bu gelişmenin gerçek değerini anlayabilmek için AİHM'nin bu alanda verdiği kararların esasını incelemek, 4. maddede yer alan diğer yasakların birbirleri ve insan ticareti kavramıyla ilişkisini ve ayırım noktalarını nasıl kurduğunu analiz etmek gerekir. Bu çalışmada bu tür bir analizle ve özellikle Türkçe kaynaklarda bütünlüklü bir şekilde ve gereği kadar ele alınmadığı düşüncesiyle AİHM'nin insan ticareti olgusuna yaklaşımının, Taraf Devletlerin insan ticaretinden doğan pozitif yükümlülüklerinin ve başvuru haklarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu yapılırken içtihadın sağlam temellere, bütünlüklü bir yaklaşıma dayanıp dayanmadığı, uluslararası hukukun insan ticareti bakımından benimsediği kural ve ilkelerle uyumlu olup olmadığı da araştırılarak AİHM güvencesinin kapsamı belirlenmeye çalışılacaktır. Bu nedenle bu çalışma AİHM'nin 4. madde içtihadına genel bir bakış niteliği de taşımaktadır. AİHM'nin 4. madde içtihadından kadın başvuru haklarının sahip olduğu ağırlık böyle bir bakışın toplumsal cinsiyet perspektifi ile yapılmasını zorunlu hale getirmektedir.

Bu çalışmada ele alınan kararlar eleştirel bir yaklaşımla ve her bir temel hakla ilgili olarak hakların yükümlülüklerin belirli ve net olduğu bir çekirdek alanın mutlaka bulunması gerektiği düşüncesiyle analiz edilecektir. Elbette insan hakları dinamik ve gelişen bir alandır. Ancak temel haklar alanında tek tek devletlerin iç hukuklarının üstünde, tutarlı ve belirli bir koruma alanı da mutlaka bulunmalıdır. Bu çalışma, genel olarak 4. madde ve özelde insan ticareti alanında AİHM korumasına, tutarlılığı ve belirliliği bakımından olduğu gibi toplumsal cinsiyet perspektifine sahip olup olmadığı bakımından da dikkatle yaklaşmaktadır. Literatürde de insan ticareti ve kölelik kavramı arasındaki ilişkiye yönelik farklı yaklaşımların, önerilen hukuksal mücadele yöntemi ya da devletlerin yükümlülükleri bakımından farklı sonuçları ortaya koyması, her bir kavram arasındaki ayrımların belirginleştirilmesinin önemini göstermektedir.⁶

Rantsev Öncesi: *Siliadin*

4. maddede yer alan kölelik, kulluk ve zorla çalıştırma yasağı; 2. maddede yer alan yaşam hakkı ve 3. maddede yer alan işkence yasağıyla birlikte AİHS'deki üç mutlak haktan birini düzenler. Buna rağmen 4. maddenin Sözleşmenin en atıl kalmış düzenlemesi olduğunu söylemek mümkündür. O kadar ki 2005 yılına dek AİHM tarafından kölelik ve kulluk yasağının esastan tartışıldığı hiçbir karar verilmemiştir.⁷ Bu durumu köleliğin, kulluğun ya da zorla çalıştırmanın artık ortadan kalkmış olmasına bağlamak, bu olguların tarihin eski sayfalarında kaldığı tespitini yapmak ne yazık ki mümkün değildir (Bales 2007). Olsa olsa bu olguların 20. yüzyılın özellikle ikinci yarısında hızla biçim değiştirdiği ve başarılı bir biçimde gözden ıraklaştırıldığı söylenebilir (Quirk 2008, 45 vd.; Fletcher, Bales ve Stover, 2005, 319). Kölelik ve kulluk günümüzde çoğunlukla ev içi kölelik ve insan ticareti olarak karşımıza çıkmaktadır (Moerman 2010, 86). AİHM'nin 4. madde çerçevesinde değerlendirdiği davaların da bu modern kölelik biçimlerine odaklandığı görülmektedir. *Siliadin*'de “ev içi köleliğin Avrupa'da hala hüküm süren ve çoğu kadın olan binlerce insanı ilgilendiren” (par. 111) bir olgu olduğunu belirten Mahkeme, *Rantsev* davasında ise “insan ticaretinin son yıllarda artış gösteren global bir fenomen” (par. 278) olduğunu belirtmiştir.

Her ne kadar bu çalışmanın sınırlarını aşıyor olsa da hal böyleyken Avrupa'da insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için çalışan en etkili mekanizmanın çok yakın zamana dek bu konuyla ilgilenme fırsatı bul(a)mamış olmasını neye bağlamak gerektiği sorusu akla gelmektedir. Bu sorunun yanıtı başka bir çalışmanın konusu olmakla birlikte, önemi ve bu çalışmayla bağlantısı dolayısıyla muhtemel nedenlerden ikisine burada değinmek uygun olacaktır.

AİHM'nin 4. madde içtihadının yeterince olgunlaşmamış olmasının bir nedeni AİHM'nin kendisinde aranabilir. AİHM, kurduğu koruma mekanizmasının özellikle kölelik ve zorla çalıştırmanın modern görünümü bakımından da yürürlükte olduğu güvenini verememiş ve ilgililer bu nedenle başvuru yapmamış olabilir. Burada AİHM'nin yoksullar, mülteciler, cinsiyeti/cinsel yönelimi dolayısıyla farklı muamele görenler

açısından⁸ bugüne kadarki içtihadı dikkate alındığında hakların koruyucusu ve savunucusu olma işlevini tam olarak yerine getirememiş olmasının ve geliştirdiği yenilikçi yorum yöntemlerine rağmen takdir marjı, konsensüs gibi doktrinlerin bu yenilikçiliğin önüne geçmesinin payı vardır.⁹ Bu bakımdan toplumun hiyerarşik örgütlenişine, toplumun geneline nüfuz eden hegemonik erkeklik ideallerine varoluş biçimiyle karşı çıkanların (Canveren ve Özeren 2014, 81) AİHM karşısında da diğerleriyle eşit konumda bulunmadığı ifade edilebilir.

Nitekim AİHM bu çalışma kapsamında ele alınan başvuruların tamamının kadınlardan geldiğini fark etmemiş; modern kölelik, kulluk ve insan ticareti mağduru olmakla cinsiyet arasındaki ilişkinin farkına varmamış görünmektedir. Mevcut 4. madde içtihadında, maddede yer alan kölelik, kulluk, zorla çalıştırma gibi kavramların net bir şekilde tanımlanmamış olması da¹⁰ Taraf Devletlere bu madde kapsamındaki sorumluluklarından kaçma şansı vermesinin yanı sıra başvuruların önünü tıkayan bir etken olarak görülebilir (Nicholson 2010, 715).

Bir diğer nedenin Taraf Devletlerin 4. maddede yer alan yasaklarla uyumlu iç hukuk yollarını oluşturmuş olmaları ve AİHM'ye başvurabilmek için bu yolların tüketilmesi zorunluluğu olduğu düşünülebilir. (Moerman 2010, 113). Ancak bunun doğru olmadığını, Avrupa düzeyinde uluslararası insan hakları hukukunun kölelik, kulluk ve zorla çalıştırma yasağı bakımından gerektirdiği standartlarda düzenlemelerin hayata geçirilememiş olduğunu İnsan Ticaretine Karşı Eylem Uzmanlar Grubunun (GRETA) ülke raporlarına bakarak söylemek mümkün görünmektedir. GRETA'nın ülke raporlarında sık sık insan ticaretinin kölelik, kölelik benzeri hareketler, kulluk ve zorla çalıştırma kavramlarıyla ilişkisinin ve ayırıcı noktalarının açıklanması yönünde tavsiyeler vermesi bunun önemli bir göstergesidir.¹¹

Sayılan bütün bu zorluklara rağmen Siwa-Akofa Siliadin 2001 yılında, Fransa'nın 4. madde çerçevesinde çocuk yaşta maruz bırakıldığı istismarı önleme ve faileri etkili bir şekilde cezalandırma pozitif yükümlülüğünü yerine getirmediği gerekçesiyle AİHM'ye başvurmuştur. Olaylar, 1994 yılında Siliadin'in 15 yaşında Togo'dan Fransa'ya ailesiyle D. arasındaki anlaşmaya istinaden getirilmesi ile başlamıştır. Anlaşma uyarınca Siliadin Fransa'ya geliş masraflarını ödeyinceye dek D.'nin yanında çalışacak ve D. de onun göçmenlik statüsünün düzenlenmesinde ve bir okula yerleştirilmesinde yardımcı olacaktır. Ancak D. Fransa'ya gelir gelmez Siliadin'in pasaportuna el koymuş ve onu ev işlerinde çalıştırmaya başlamıştır. Bir süre sonra evden kaçmayı başaran Siliadin iç hukuktaki mücadelesinin ardından AİHM'ye başvurmuştur ve Fransa'daki düzenlemelerin AİHS'nin 4. maddesinden kaynaklanan haklarını korumaya elverişli olmadığını ileri sürmüştür. Böylece ilk kez 4. maddenin pozitif yükümlülükler de içermesi gerektiği bir başvurucu tarafından dile getirilmiştir. Başvurucu, 4. maddenin gereği olarak iç hukukta mağdurların korunması ve failerin soruşturulup cezalandırılması için etkili yolların öngörülmüş olması gerektiğini ileri sürmüştür (par. 64-70). AİHM Fransız hükümetinin uygun iç hukuk yolları konusunda takdir marjı olduğu iddiasına rağmen Siliadin'in argümanına katılarak ve Fransa'nın taraf olduğu uluslararası hukuk belgelerine de atıf yaparak Taraf Devletlerin 4. maddeden kaynaklanan bazı pozitif yükümlülükleri olduğunu kabul etmiştir (par. 89).

Siliadin'in maruz bırakıldığı koşulların değerlendirmesine gelince AİHM öncelikle zorla çalıştırma bakımından bir değerlendirme yapmıştır. Zorla çalıştırma kişinin rızası hilafına, kendisinin gönüllü olarak yapmayı teklif etmediği ama bir ceza tehdidi altında gerçekleşen çalışma olarak tanımlanmıştır. Buna göre, Fransa'da yasa dışı olarak bulunan ve polis tarafından tutuklanma korkusu yaşayan Siliadin'in yaşının küçüklüğü de göz önüne alındığında B. ailesine sunduğu hizmetlerin zorla çalıştırma kapsamında olduğu tespit edilmiştir (par. 116-119).

Kulluk ise AİHM tarafından başkalarına hizmet etme zorunluluğunun yanı sıra serflik kurumunda olduğu gibi başkasının mahiyetinde yaşama mecburiyetini ve bu durumun değişmeyeceğine yönelik inancı içerecek şekilde anlaşılmıştır (par. 123-124). Siliadin'in çalıştığı ve yaşadığı koşullar, maruz bırakıldığı sosyal izolasyon, evden ayrılma yasağı, tutuklanma korkusu ve pasaportunun B. ailesinin elinde olduğunu bilmenin verdiği umutsuzluk gibi etkenleri ve yaşının küçük olmasını göz önünde bulunduran AİHM, olayda zorla çalıştırmanın yanı sıra kulluk şartlarının da bulunduğunu tespit etmiştir (par. 123-129). Mahkeme, köleliği 1926 tarihli Kölelik Sözleşmesinden daha dar yorumlayarak kişinin, üzerinde "hukuki sahiplik" uygulanması yoluyla "nesne" konumuna indirgenmesi şeklinde tanımlamış ve Siliadin'in durumunu bu çerçevede kölelik olarak değerlendirmemiştir (par. 122).

Kararın buraya kadarki kısmına bakıldığında AİHM'nin 4. maddede yer alan kölelik, kulluk ve zorla çalıştırma kavramlarının tanımları ve birbirleriyle ilişkisi konusunda net bir tablo sunamadığı görülmektedir. 4. madde çerçevesinde zaten az sayıda başvuru yapıldığı düşünüldüğünde AİHM'nin önemli bir fırsatı kaçırdığı söylenebilir. Kulluk tanımlanırken kölelik kavramıyla bağlantılı olarak anlaşılması gerektiği ifadesinin yarattığı

karmaşa, zorla çalıştırma bakımından Siliadin'in yaş küçüklüğünün karadaki etkisi ve kölelik kavramının günümüzde mümkün olmayacak şekilde "hukuki sahiplik" ilişkileriyle sınırlandırılması gibi hususlar netlik kazanması gereken noktalar olarak öne çıkmaktadır. Bu belirsizlikler ve özellikle dar ve eskimiş bir kölelik tanımı yapması, AİHM'nin yeni sömürü biçimlerini AİHS bünyesine katma konusunda çekingen davrandığı şüphesini yaratmıştır. (Nicholson 2010, 705) Ayrıca Mahkemenin kulluk ve kölelik kavramları arasında yarattığı farklılaştırma da ağır eleştirilere uğramıştır (McGeehan 2012, 451 vd.). AİHM'nin dar ve aslında imkânsız bir kölelik tanımını benimsemesinin kulluğu kölelikten görünüşte ayırma amacına hizmet ettiği (Nicholson 2010, 705), kulluk kavramının kölelik ve zorla çalıştırma arasındaki "boşluğu doldurmak" için kullanıldığı (Cullen 2006, 592), yani AİHM'nin bu ayrımları kavramların esasına girerek yapmadığı ileri sürülmüştür.

AİHM, Siliadin'in zorla çalıştırmaya ve kulluğa maruz bırakıldığını tespit ettikten sonra Fransa'daki hukuk kurallarının ve uygulamanın bu dava bakımından 4. madde ihlaline yol açıp açmadığını araştırmıştır. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin 2001 tarihli bir tavsiye kararında Avrupa Konseyi üyesi devletlerin hiçbirinin ceza kanununda ev içi köleliğin açıkça bir suç olarak tanınmadığını tespit ettiğine dikkat çeken AİHM, Fransa'nın ceza kanununda kölelik ve kulluk yasağının bulunmadığını belirlemiştir (par. 141). İç hukukta Siliadin'in davasına uygulanan ceza normlarını değerlendiren AİHM, bu normların 4. maddenin koruduğu temel hak ve özgürlüklerden çok daha dar kapsamlı olmasının yanı sıra mahkemeler tarafından çok farklı şekillerde yorumlanarak uygulandıklarını ve bu nedenle de gerçek ve etkili bir koruma sağlayamayacaklarını tespit etmiştir (par. 142). Mahkeme Fransa'nın 4. maddeyi pozitif yükümlülükleri bakımından ihlali ettiği sonucuna varırken Siliadin'in, kendisini 4. madde ihlaline vücut veren koşullara maruz bırakan kişilerin ceza aldığını görmemiş olmasını (par. 145) ve yaş küçüklüğünü (par. 148) de dikkate almıştır.

Böylece AİHM ilk kez 4. maddeden kaynaklanan üç ayrı pozitif yükümlülük tespit etmiştir. Bunlardan birincisi *gerçek ve etkili koruma sağlamaya elverişli ceza normlarının varlığı*, ikincisi *bu normların etkili bir şekilde uygulanması*, üçüncüsü ise -her ne kadar üstü kapalı bir şekilde ifade edilmiş olsa da- *mağdurların sorumluların cezalandırıldığını görmesi yoluyla tatmini* şeklinde belirlenebilir. Ayrıca Siliadin'in yaş küçüklüğüne sık sık vurgu yapılması, AİHM'nin 4. madde korumasının kapsamını belirlerken tıpkı işkence ve kötü muamele yasağını düzenleyen 3. madde davalarında olduğu gibi mağdurların kişisel özelliklerini ve içinde buldukları somut şartları da dikkate aldığını göstermektedir. Bu nedenle aynı şartlar altında bir yetişkin bakımından da AİHM'nin ihlal sonucuna ulaşacağını iddia eden görüşlere (Mantouvalou 2006, 410) mesafeli yaklaşmak gerekir.

4. madde çerçevesindeki pozitif yükümlülüklerin ilk kez belirlenmesi bakımından önemli olan bu karar, AİHM'nin pozitif yükümlülükleri cezai yaptırımla sınırlayan bakış açısı nedeniyle de eleştirilmiştir. 3. madde içtihadı bakımından benzer bir eleştiriyi daha önce getiren Pitea, ceza hukuku yaptırımlarını zararın gideriminde en önemli araç olarak gören yaklaşımı eleştirmişti (2005, 455). *Siliadin* davası bakımından zorla çalıştırılan ve kulluk şartlarında tutulan düzensiz göçmen bir çocuk işçinin, failerin cezalandırılmasının yanı sıra göçmenlik durumunun düzenlenmesi, barınma ve eğitim gibi hizmetleri alabileceği rehabilitasyon önlemlerinin alınması gibi uluslararası hukukun ilgili düzenlemelerinden de çıkarılabilecek başka ve kimi zaman daha önemli ihtiyaçları olduğuna dikkat çekilmiştir (Cullen 2006, 590).

Bunun yanı sıra Siliadin'in maruz bırakıldığı koşulların ekonomik ve sosyal sebepleri düşünüldüğünde (Amiel 2006, 7) ve AİHS'in 46. maddesinden yola çıkarak AİHM'in devletlere 4. madde çerçevesinde kimi ekonomik ve sosyal hakları garanti altına alma yükümlülüğü getirmesi beklenebilirdi. Yine de, kararda mağdurların failerin cezalandırıldığını görme hakkından kaynaklanan bir pozitif yükümlülüğün tanınmış olması, en azından bu karar bakımından Strazburg mahkemesinin ceza yaptırımlarının ötesinde mağdurların adalet arayışını da dikkate aldığını göstermektedir.

Bu eleştiriler bir yandan da insan ticaretine ceza hukuku yaklaşımı ile insan hakları hukuku yaklaşımı arasındaki gerilimi göstermektedir. Ceza hukuku yaklaşımı ceza hukuku normlarıyla insan ticaretini yasaklamayı ve sınır kontrolü, sınır dışı etme gibi araçları kullanmak yoluyla caydırmayı ve cezalandırmayı hedefleyen yaklaşımdır. Buna karşılık insan hakları yaklaşımı bireylerin hak ve özgürlüklerini merkeze alarak insan ticaretine maruz bırakılmama hakkı çerçevesinde maruz bırakılanların rehabilitasyonunu, güçlenmesini, zararının tazminini, ülkesine geri gönderilme ya da bulunduğu ülkede kalıcı ikamet alabilme imkânını tartışmayı gerektirdiği gibi insan ticaretini nedenlerini ve sonuçlarını ortadan kaldırmak üzere harekete geçmeyi de gerektirir. Böylece insan hakları yaklaşımı soruna sadece hukuki değil, politik, ekonomik ve sosyal çözümler de bulmayı amaçlayan bütünsel bir bakış açısını gerektirir. (Obokata 2006b, 384).

Siliadin kararında AİHM'nin benimsediği pozisyon ceza hukuku yaklaşımına yakın olsa da 2010 tarihli *Rantsev* kararı ile aşağıda sunulacağı gibi Mahkemenin daha dengeli bir pozisyon olarak bu iki yaklaşımı da içeren bütünlüklü bir anlayışa yöneldiği söylenebilir. Bir sonraki başlıkta *Rantsev* kararından başlayarak *Siliadin* sonrasındaki içtihat ve 4. madde kapsamındaki pozitif yükümlülükler ele alınacaktır.

Rantsev Kararı

Kararın Genel Hatları ve Özellikleri

Siliadin kararından sonra 4. madde AİHM'nin önüne 2010 yılında *Rantsev* başvurusuyla gelmiştir. Bu karara yönelik değerlendirmeler ve tepkiler şaşırtıcı biçimde çok çeşitlidir. Kararın kilit noktasını AİHM'nin otoritesini Taraf Devletlerin uluslararası ilişkiler alanındaki eylemlerini kapsayacak kadar genişletmesi olarak görenlerin yanı sıra (Shaver ve Zwaak, 2011), kararın sanılanın aksine insan ticareti sorununa odaklanmadığını ve bu nedenle tam olarak insan ticareti kararı olarak adlandırılmayacağını ileri sürenler (Vijerasa ve Villarino, 2012, 41) de vardır. McGeehan için kararın çarpıcı noktası AİHM'nin *Siliadin* kararına ve uluslararası insan hakları hukukunun kölelik, kulluk ve zorla çalıştırma kavramsallaştırmasına yönelttiği üstü kapalı eleştiridir (2012, 441). Kararı AİHM'nin göçmen ve seks işçiliği karşıtı duruşunu yansıttığı için eleştirenler (Stoyanova, 2012) ya da “son on yıl içinde verilmiş en tartışmalı ve çelişkili kararlardan biri” olarak adlandıranlar (Pormesiter 2014, 134) da olmuştur.

Her biri kararın başka yönlerine odaklanan bu değişik görüşlerin doğruluğunu analiz etmek bu çalışmanın çerçevesini aşmaktadır. Bu çalışma bakımından önemli olan *Rantsev* kararı ile insan ticareti kavramının 4. maddede sayılan kölelik, kulluk, zorla ya da zorunlu çalıştırma kavramlarının yanına eklenen yeni bir kavram haline geldiği gerçeğidir.¹² Bunun yanı sıra 4. maddeden kaynaklanan yükümlülüklerin tespit edilebilmesi için her bir kavramın nasıl ele alındığını belirlemek gerektiğinden *Siliadin* başvurusuyla *Rantsev* başvurusu arasında yapılan ayırım, karar içeriklerinde kavramların tanımları arasında göze çarpan farklılıklar gibi hususlar da önem kazanmaktadır.

Başvuru, Oxana Rantseva'nın Rusya'dan Kıbrıs'a “artist vizesi”¹³ olarak geldiği 5 Mart 2001 tarihi ile şüpheli bir şekilde ölü olarak bulunduğu 28 Mart 2001 tarihleri arasındaki olaylara dayanmaktadır. Kıbrıs ve Rusya'ya karşı AİHM başvurusunu Rantseva'nın babası yapmıştır.

Olay anlatımına göre, Rantseva'nın çalışma izni ve vize işlemleri 16 Mart tarihinde tamamlanmış ve Rantseva M.A. tarafından işletilen bir kabarede çalışmaya başlamıştır. Bu sırada da aynı kabarede çalışan diğer kadınlarla birlikte bir apartman dairesinde kalmaktadır. Çalışmaya başladıktan üç gün sonra, yorulduğunu ve Rusya'ya geri dönmek istediğini yazdığı bir not bırakarak apartman dairesini terk eden Rantseva, 28 Martta başka bir kabarede görülmüştür.

Rantseva'nın işi ve apartman dairesini terk ettiği gün göçmenler bürosunu bilgilendiren M.A., Rantseva'nın yerini öğrendikten sonra önce polisler haber vermiş; sonra da gözaltına alınıp sınır dışı edilmesi talebiyle Rantseva'yı karakola götürmüştür. Polisler Rantseva'nın Kıbrıs'ta yasal olarak bulunduğunu anlamasına rağmen derhal salıvermek yerine M.A'ya gelip onu alması için ısrar etmişlerdir. M.A. Rantseva'yı alarak bir erkek çalışanın evine getirmiştir. Kaldığı odanın konumu gereği kaçma şansı olmayan Rantseva'nın cesedi, çok kısa bir süre sonra apartmanın önünde, asfaltın üzerinde bulunmuştur. Odanın balkon demirlerine bağlı bir çarşaf vardır (par. 14-28).

Rantseva'nın ölümüyle ilgili Kıbrıs'ta yürütülen soruşturma, şüpheli yokluğu dolayısıyla delil yetersizliğinden kapanmıştır. Soruşturma kapsamında yapılan otopsi incelemesi hem Rantseva'nın vücudundaki yaraların hem de ölümünün düşmesinden kaynaklı olduğu tespiti ile sonuçlanmıştır (par. 34). Rusya'da da Başvurucunun talebiyle bir otopsi incelemesi yapılmış ve soruşturma yürütülmüştür. Rusya'daki otopside Rantseva'nın vücudundaki yaraların ölümünden kısa süre önce peş peşe gerçekleşen ve düşmesiyle oluşmayan yaralanmalar olduğu tespit edilmiştir (par. 40). Adli tıp raporunda ise Rantseva'nın ölümünün açıklanamayan grip koşullar altında gerçekleşen ve daha fazla inceleme gerektiren bir ölüm olduğu belirtilmiştir (par. 50). Başvurucu, Rusya ve Kıbrıs'ın kızını insan ticaretinden koruyamadığı, Kıbrıs'a varış koşulları ve buradaki istihdamının doğası hakkında etkili bir soruşturma gerçekleştirmediği için 4. maddeyi ihlal ettiği iddiasıyla AİHM'ye başvurmuştur (par. 253).

AİHM'nin 4. madde incelemesine geçmeden önce kabul edilebilirlik sürecine ilişkin önemli bir noktaya değinmek gerekir. Kıbrıs hükümeti 2009 yılında tek taraflı bir bildirimde bulunarak 4. maddeden kaynaklanan pozitif yükümlülükleri dâhil Başvurucunun ileri sürdüğü tüm ihlal iddialarını kabul ettiğini,

soruşturmanın üç yeni bağımsız soruşturmacı tarafından tekrar açıldığını ve Başvurucuya belli bir miktar tazminat ödeneceğini beyan ederek başvurunun kayıttan düşürülmesini talep etmiştir.

AİHM'nin bu talebe yanıtı olumsuz olmuştur. Mahkeme'nin ret gerekçelerinin ilki insan ticaretine ilişkin iddiaların yarattığı ihlallerin ağır niteliğidir. Bir diğer gerekçe insan ticareti bağlamında Mahkeme'nin 4. maddeyi uyguladığı ve yorumladığı kararların azlığıdır. Mahkeme burada özellikle potansiyel insan ticareti mağdurları bakımından ceza soruşturmaları ve yargılama haricinde ne gibi pozitif yükümlülüklerin yerine getirilmesi gerektiğine ilişkin içtihat eksikliğini vurgulamıştır (par. 199-200). Dolayısıyla daha en baştan AİHM'nin bu başvuruyu 4. maddeden kaynaklanan pozitif yükümlülükleri genişletmek için bir şans olarak gördüğü söylenebilir.

AİHM'nin başvurunun esasına girmek için ileri sürdüğü bu gerekçelerle de bağlantılı olarak kararda dikkat çekici diğer bir nokta ise *Siliadin* kararında Başvurucu gündeme getirmesine karşın insan ticareti ihtimali hiç tartışılmazken¹⁴ Mahkemenin *Rantsev* kararında *Siliadin* kararına atıf yaparak insan ticaretiyle bağlantılı bir başvuruyu daha önce karara bağladığını belirtmiş olmasıdır (par. 278; *M. ve Diğerleri*, par. 150; Allain 2010, 553). Böylece aradan geçen beş yıl içinde insan ticareti kavramının gelişimi ve insan ticaretiyle mücadelenin kazandığı önem dolayısıyla bu başvuruda insan ticareti kavramı üzerinden bir değerlendirme yapma gereği duyulduğu anlaşılmaktadır. Bu açıklama uluslararası insan hakları hukukunun farklı mekanizmalarının birbiriyle ne kadar yakından etkileşim halinde olduğunu ve belli bir alanda, belirli bir mekanizmayla ilgili gösterilen çabaların nasıl başka alanları ve mekanizmaları da etkilediğini göstermesi bakımından öğreticidir. Bu bakımdan iki karar arasında, 2008 yılında İnsan Ticaretine Karşı Sözleşmenin yürürlüğe girdiğini hatırlatmak gerekir.

AİHM'nin başvuruya ilgili ilk değerlendirmesi insan ticaretinin 4. madde kapsamında görülüp görülemeyeceği hususuyla ilgili olmuştur. AİHM, uluslararası arenada insan ticaretine yönelik artan ilgiden ve insan ticaretinin mağdurların insan onurunu ve temel hak ve özgürlüklerini tehdit ettiği, demokratik toplum ve Sözleşmede yer alan değerlerle bağdaşmadığı konusundaki kesinlikten yola çıkarak insan ticaretinin 4. madde kapsamında görülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunu yaparken de insan ticaretinin kölelik, kulluk ya da zorla çalıştırma kavramlarından birinin kapsamında olduğu için değil kendi başına bir kavram olarak 4. maddeye dahil edilmesi gerektiğini eklemiştir (par. 282).

Böylece başvuru konusu olayın 4. madde kapsamında olduğu sonucuna varan AİHM, ardından insan ticareti bağlamında 4. maddeden kaynaklanan yükümlülükler bakımından değerlendirme yapmıştır. *Rantsev* kararının en önemli yönlerinden birisi de 4. maddeden kaynaklanan pozitif yükümlülükleri genişletmesidir. Kararda Kıbrıs ve Rusya'nın insan ticaretine ilişkin uygun yasal ve idari çerçeveyi oluşturma, koruyucu önlemler alma pozitif yükümlülükleri ile insan ticaretini oluşturma usuli yükümlülüğü bakımından inceleme yapılmıştır (par. 290-309).

Uygun yasal ve idari çerçeveyi oluşturma pozitif yükümlülüğü ilk kez *Siliadin* kararında tespit edilmiş ve Fransa'daki ceza yasalarının kapsamının ve uygulamasının 4. madde ile uyumlu olmadığı gerekçesiyle ihlal bulunmuştu. Ancak AİHM'nin bu tespiti ile tam olarak neyi kast ettiği, Taraf Devletlerin tek tek 4. maddede yer alan bütün kavramları açıkça ve aynen yasaklamalarının gerekçesiyle veya Mahkemenin 4. maddeyle uyumlu ceza hukuku düzenlemesini yeterli görüp görmeyeceği konusunda tartışmalar vardı (Cullen 2006, 590).¹⁵ *Rantsev* kararında ise Kıbrıs'ın Palermo Protokolü ile uyumlu yasal ve idari çerçeveye sahip olduğunu tespit eden AİHM, bununla yetinmeyerek insan ticaretine uygun zemin sağlayıp sağlamadığı bakımından Kıbrıs'ın göç mevzuatını ve politikalarını da merceğe almıştır.

AİHM böylece 4. maddeden kaynaklanan pozitif yükümlülükleri ceza hukuku alanında yapılacak düzenlemelerin ötesine taşımıştır. Kıbrıs'taki artist vize rejiminin -Kıbrıs Ombudsmanının da tespit ettiği gibi- kadınları işverenlerine ve ajanslarına bağımlı ve işverenleri de kadınlardan sorumlu kıldığı için istismara ve insan ticaretine açık hale getirdiğini tespit eden AİHM, bu rejimin Rantseva'ya gerçek ve etkili koruma sağlamadığı için 4. maddeyi ihlal ettiği sonucuna varmıştır (par. 293).

Mahkeme, koruyucu önlemler alma pozitif yükümlülüğü bakımından da ceza hukuku alanının dışına çıkan bazı önlemlerin alınmaması dolayısıyla ihlal tespit etmiştir. Burada AİHM özellikle potansiyel ve gerçek mağdurlarla muhatap olacak personelin insan ticareti alanındaki farkındalığını arttıracak ve mağdur tespit etmelerini sağlayacak eğitimler alması gerektiğine dikkat çekmiştir. Rantseva'nın karşılaştığı polisler gerekli eğitimleri almış olsalardı onun insan ticareti mağduru olduğu ya da olabileceği şüphesini taşıyabilirlerdi (par. 296). AİHM ayrıca, bir kişinin içinde olduğu koşulların onun insan ticareti mağduru olduğu ya da olma riski altında olduğu güvenilir şüphesine işaret etmesi halinde, bu kişiyi 4. madde ihlali oluşturabilecek

davranışlardan korumak için operasyonel önlemler alınması gerektiğini ortaya koymuştur (par. 286). Böylece mağdur olduğu yönünde şüphe duyulması gereken bir kişinin sırf yetkililer mağdur tespiti yapmadığı için 4. maddenin getirdiği güvencelerden mahrum kalmasının önüne geçilmek istenmiş ve belli şartlar altında mağdur tespiti yapılmamasının kendisi bir ihlal olarak görülmüştür.

Rusya'nın insan ticaretini soruşturma usuli yükümlülüğü bakımından AİHM insan ticaretinin Palermo Protokolünde yer verilen tanımındaki unsurlar bakımından inceleme yapmış ve Rantseva'nın tacirlerce Rusya'da "tedarik edilmesi" bakımından Rusya'nın soruşturma yükümlülüğü olduğunu ve bunun yerine getirilmemesinin cezasızlığa yol açtığını tespit etmiştir (par. 308). Bu tespit her ne kadar Mahkeme insan ticaretini uluslararası hukukla uyumlu bir şekilde tanımlamamış olsa da bu tanımın gereklerinin yerine getirilmesini beklediğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. AİHM, kararın başka bir yerinde yine insan ticaretiyle mücadele alanındaki uluslararası hukuk belgelerine atıfla sınır aşan insan ticareti olaylarında bütünlüklü bir yaklaşımla tüm devletlerin kendi egemenlik alanlarında gerçekleşen eylemleri soruşturması gerekliliğinin yanı sıra sınırları dışında gerçekleşen olaylarla ilgili de işbirliği yükümlülüğü olduğunu belirtmiştir (par. 289). Böylece AİHM bu tespitleriyle *İnsan Ticaretine Karşı Sözleşmenin* getirdiği koruma alanını güçlendirmiştir.

Rantsev kararıyla 4. maddeden kaynaklanan pozitif ve usuli yükümlülükler güçlenmiş ve çeşitlenmiştir. Ancak insan ticaretine karşı etkili bir şekilde koruma için somut olarak ne gibi önlemlerin alınması gerektiği, bu alanda etkili soruşturma yükümlülüğünün tam olarak hangi unsurları içerdiği gibi hususların tespit edilmemiş olması, pozitif ve usuli yükümlülüklerin yerine getirilmesi için Taraf Devletlerin yapması gerekenlerin kapsamının belirsiz kalmasına neden olmuştur. Ayrıca kararda Kıbrıs ve Rusya için belirlenen tazminatlar düşük olmaları nedeniyle getirilen pozitif yükümlülüklerle uyma yönünde yeterince teşvik edici olmadığı için eleştirilmiştir (Kara 2011, 127).¹⁶

Yine de sayılan pozitif ve usuli yükümlülüklerle bakılırsa *Siliadin* kararıyla kıyaslandığında bu kararlar AİHM'nin, ceza hukuku anlayışından uzaklaşarak insan ticaretine insan hakları temelli yaklaşıma doğru yöneldiği savunulabilir. Uygun yasal ve idari çerçeveyi oluşturma yükümlülüğünü ceza hukuku alanıyla sınırlı görmemesi bir yana; AİHM ayrıca göç ve vize politikalarının ve yabancıların çalışma izinlerine ilişkin uygulamaların insan ticaretine uygun ortam sağlayan unsurlardan arındırılması, çalışma yaşamına dair kuralların insan ticaretinin iş ilişkilerinin ardına gizlenmesini önleyecek şekilde düzenlenmesi (par. 284), hukuk uygulayıcılarının insan ticareti alanına yönelik eğitimler alması, medya yoluyla insan ticaretine yönelik bilgilendirmeler yapılması (par. 302) gibi kriterleri de dikkate almıştır.

Eleştiriler: İnsan Ticaretinin 4. Maddeye Dahil Edilmesi ve Kölelik Kavramıyla İlişkisi

Toplumsal Cinsiyet Perspektifi Eksikliği

AİHM başvuru konusu olayın hangi unsurlarının onu 4. madde kapsamına soktuğunu hiç değerlendirmeden sadece Rantseva'nın Kıbrıs'a artist olarak çalışmaya geldiğinden ve artistlerin genellikle seks sektöründe çalıştığı bilgisinden yola çıkarak onun istismar edildiği sonucuna varmıştır. Mahkemenin kurduğu bu bağlantı, ahlakçılığa kapı aralamasının yanında toplumsal cinsiyet temelli bakış açısından oldukça sorunlu görünmektedir (Stoyanova 2012, 167-168). Bu kararda benimsediği yaklaşımıyla AİHM seks işçiliği olgusunu zorunlu seks işçiliğine ve dolayısıyla bir sömürü biçimine indirgemıştır. Bu sorun, aşağıda "kavramsal çerçevedeki eksiklikler" altbaşlığında gösterileceği gibi kısmen kararın sistematüğinden ve AİHM'nin kullandığı belirsiz ve iç içe geçen tanımlardan kaynaklanmaktadır. Öte yandan AİHM'nin toplumsal cinsiyet karnesinin her zaman parlak olmadığı da bilinmektedir. 4. madde içtihadı genel olarak bu tespitin bir örneğini oluşturmaktadır.

AİHM'nin, olayın ve insan ticaretinin neden 4. madde kapsamında görülmesi gerektiğini açıklamaması da ahlakçılıkla itham edilebilecek sonuçlar yaratmıştır. Böylece AİHM seks sektöründe çalışmanın kişinin özgür tercihine dayanamayacağı önyargısından kaynaklı olarak seks sektöründe çalışmayı istismar edilmekle eşitlemiştir. Oysa olayın 4. madde kapsamında olduğunu destekleyebilecek somut göstergeler vardır. Özellikle Rusya'da yürütülen soruşturma sonucunda Rantseva'nın vücudundaki yaraların ölümünden kısa süre önce gerçekleştiği tespiti ya da polislerin onu kabare sahibinin malıymışçasına salıvermeyerek haksız yere tutmaları gibi bazı olaylardan yola çıkılarak insan ticareti şüphesi temellendirilebilirdi. Ayrıca olayın insan ticareti çerçevesinde değerlendirilmesi için yeterli delil olmadığı sonucuna da varılabilirdi. Olaydaki ağır hak ihallerine işaret etmenin tek yolu 4. madde çerçevesinde yapılacak

değerlendirme değildir. Aksine, iyi temellendirilmemiş bir ihlal tespitinin yol açtığı hukuki belirsizliklerin uzun vadede insan ticareti mağdurlarının yararına olmadığını savunmak da mümkündür (Piotrowicz 2012, 196).

Kavramsal Çerçeveadaki Eksiklikler

Buradan hareketle karardaki temel eksiklik, AİHM'nin insan ticaretini tanımlamamış, uluslararası hukuktaki insan ticareti tanımından yeterince yararlanmamış ve somut olayı bu tanım çerçevesinde değerlendirmemiş olması olarak tespit edilebilir. Kararda insan ticaretinin “doğası gereği sahiplik hakları ile ilgili yetkilerin kullanılmasına dayanan ve istismar amacı taşıyan” bir olgu olduğu belirtilmiştir (par. 280). Bu haliyle insan ticareti kölelik tanımına yaklaştırılmıştır (Allain 2010, 553). Oysa yine kararda atıfta bulunulan *Palermo Protokolü* ve *İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesinde* insan ticareti şöyle tanımlanmıştır:

İnsan ticareti kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidiyle veya diğer zorlama biçimleriyle kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma veya kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinden denetimi olan kişilerin rızasını elde etmek için kazanç veya çıkar sağlanması yoluyla kişilerin istismar amaçlı tedarik edilmesi, nakli, sevk edilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerir.

Görülebileceği gibi bu tanım insan ticaretini belli araçlarla ve istismar amacıyla gerçekleştirilecek belli eylemlerle sınırlamıştır. Oysa AİHM'nin ele aldığı haliyle insan ticareti bütün bu sınırlılıklardan ve unsurlarından bağımsız, çok geniş bir kavramdır. Bu nedenle de *Rantsev* başvurusundaki hangi özelliklerin uluslararası hukuktaki insan ticareti tanımını karşıladığı kararda hiç tartışılmamıştır. Vijerasa ve Villarino, bu eksiklikler nedeniyle kararı “yüzeysel” olarak nitelmiş ve kararda yer aldığı kadarıyla somut olayın özelliklerini insan ticareti suçunun unsurları bakımından değerlendirerek suçun oluşup oluşmadığını tespit etmeye çalışmıştır. Buna göre, Taraf Devletlerdeki soruşturmanın yetersizliği nedeniyle sahip olunan bilgiler, olayın uluslararası hukuk çerçevesinde insan ticareti kapsamında değerlendirilmesini imkânsız kılmaktadır (2012, 68). Stoyanova AİHM'nin uluslararası hukukun insan ticareti tanımındaki unsurları dikkate almayarak kolaycılığa kaçtığı tespitini yapmıştır (2012, s. 171).

Kararın eleştirilen diğer bir noktasını ise kölelik tanımı oluşturmaktadır. Özellikle AİHM'nin insan ticaretine kölelik tanımı üzerinden yaklaştığı düşünüldüğünde bu husus daha da önem kazanmaktadır. *Siliadin* kararında köleliği yasal hukuki sahiplik ilişkileriyle sınırlayan ve bu nedenle gerçekleşmesi imkânsız bir kölelik tanımı benimseyen AİHM, bu gerçekle hesaplaşmadan *Rantsev* kararında bu sefer Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin *Kunarac ve Diğerleri* kararına atıfla köleliği “sahiplik hakkının içerdiği yetkilerin tamamının ya da bir kısmının kullanımı” şeklinde tarif ederek tanımını uluslararası hukukla uyumlaştırmıştır.

İnsan ticaretini köleliğin modern görünümünden biri olarak adlandıran Mahkemenin, köleliğin geleneksel tanımını değil de çağdaş görünümüne uygun bir tanımını benimsemiş olması insan ticaretine ilişkin çağdaş görüşlerle uyumludur (Obokata 2006a, 18). Ancak *Siliadin*'deki tanıma ilişkin hiçbir görüş belirtmediği ve neden böyle bir değişikliğe gittiğini açıklamadığı için bu uyumlaştırma kafa karışıklıklarını gidermemiştir. Aksine bu uyumlaştırma AİHM'nin kölelik tanımını değiştirip değiştirmediği ya da köleliğin insan ticaretini kapsayıp kapsamadığı gibi sorulara yol açmış; ancak AİHM bu soruları yanıtız bırakmıştır (Pormesiter 2014, 134).

Bu bağlamda Allain, AİHM'nin kölelik ve insan ticareti arasında kurduğu ilişkinin sonucu olarak, örneğin, insan ticaretinin köleleştirme amacıyla değil de organların alınması amacıyla gerçekleştirilmesi ya da zorla çalıştırma yoluyla insan ticareti halinde bu olayların da mı kölelik sayılacağı hakkı sorusunu yöneltmektedir. Allain'e göre AİHM'nin insan ticaretini köleliğe asimile eden bu yorumuyla insan ticareti bakımından çok sınırlı bir tanım benimsenmiş olurken çelişkili bir biçimde 4. maddenin kapsamı bir kişinin organlarının alınması gibi durumlara uygulanabilecek kadar genişletilmiştir (Allain 2010, 554 ve 557). Allain'in bu eleştirisine karşılık, Mahkemenin insan ticaretini açıkça köleliğin bir türü olarak, dolayısıyla 4. maddedeki kölelik kavramının içinde bir unsur olarak kabul etmemiş olması da bir eleştiri olarak sunulmaktadır (Kara 2011, 126). Obokata (2006a, 20) ise bu bağlamda, insan ticaretinin her zaman köleliğe varmayabileceğine dikkat çekmiştir.

Anlaşılabileceği üzere, Mahkemenin kararda insan ticaretinin belirleyici ve ayırıcı unsurlarına yer vermemesi, zaten belirsizliklerden ve kavram karmaşalarından muzdarip 4. madde içtihadını daha da bulanıklaştırmıştır. Bu bakımdan AİHM'nin bir de insan ticareti kavramına ihtiyacı olmadığı, *Rantsev* başvurusundaki ihlallere 4. maddede hali hazırda anılan kavramların belirgin ve yenilikçi yorumları aracılığıyla da işaret edilebileceği ve gerekli korumanın sağlanabileceği ileri sürülmüştür (Stoyanova 2012, 171). Ancak insan ticaretini; kendine özgü özellikleri, yaygınlığı, ortadan kaldırılmasının güçlüğü ve yarattığı insan hakkı ihlallerinin derinliği sebebiyle AİHM'nin özel ilgisine mazhar olması gereken bir alan olarak kabul etmek gerekir. Burada dikkat edilmesi gereken AİHM içtihadındaki eksiklikler ve yanlışlıklar ile göçmenlik ya da seks işçiliği karşıtlığı anlamına gelen yorumlardan kaçınılması gerekliliğidir.

Rantsev Sonrası: L.E. Kararı

2012 Kararları

2005 yılındaki *Siliadin* kararına kadar 4. maddenin özünü oluşturan “insan sömürüsü” meselesine gerçekten eğilme imkânı bulamayan AİHM (Allain 2010, 551), 4. maddenin kapsam alanını çok genişleten *Rantsev* kararının ardından 2012 yılında birbiri ardına verdiği üç kararda daha 4. maddeye başvurmuştur.¹⁷ Ancak AİHM'nin içtihadındaki belirsizlikler Başvurucuların AİHM'nin 4. madde standartlarını öngörerek başvuru yapmasını imkânsız kılmaktadır. Bunun da etkisiyle 2012 yılında verilen kararların içtihadı *Rantsev*'in ötesine taşımadığını peşinen söylemek mümkündür. Bu altsırlıkta her bir kararın yalnızca öne çıkan yönlerine dikkat çekilerek 2016 tarihli L.E. kararına dek 4. madde içtihadının nasıl şekillendiği belirlenmeye çalışılacaktır.

2012 yılında verilen ilk 4. madde kararı *M. ve Diğerleri* kararıdır. Başvuruya konu olayların anlatımında Taraf Devletler ile Başvurucular arasında uyumsuzluk olması ve Başvurucuların iddialarını destekleyecek veriler bulunmaması dolayısıyla bu başvuru esastan incelenememiş; açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez bulunmuştur. Buna rağmen bu karar, AİHM'nin ilk kez insan ticareti bakımından inceleme yapması için “istismar, zorla çalıştırma veya hizmet ettirme, kölelik ya da kölelik benzeri uygulamalar, kulluk ya da organlarının alınması amacıyla kişilerin tedarik edilmesi, nakli, sevk edilmesi, barındırılması veya teslim alınması(na)” vücut verebilecek nitelikte olayların gerçekleşmiş olması gerektiğini açıklamış olması bakımından önem taşımaktadır. (par. 154). Böylece AİHM insan ticaretinin unsurlarına uluslararası hukukta olduğu şekliyle yer vermiştir. Ancak Başvurucuların iddialarının doğruluğu tartışma konusu olmasaydı ve başvurunun esasına girilmiş olsaydı Mahkemenin bu tanımı nasıl ele alacağı ve her bir unsurunu nasıl yorumlayacağı konusu hala belirsizliğini sürdürmektedir.

İkinci karar, Birleşik Krallık'a karşı *C.N.* kararıdır. AİHM, başvuru konusu olayları *Siliadin* başvurusundaki olaylara benzeterek ele almış ve kulluk ve zorla çalıştırma yasağı bakımından inceleme yapmıştır. Kararın içtihadı katkı niteliği taşıyan tek noktası *Rantsev* kararıyla 4. maddeye eklenen insan ticareti kavramı da dâhil olmak üzere 4. maddedeki tüm kavramlar bakımından ayırım gözetmeksizin pozitif yükümlülüklerin aynı geçerlilikte ve ağırlıkta olduğunun, bunlardan biri bakımından iyi bir yasal çerçevenin oluşturulmasının Taraf Devletleri sorumluluktan kurtarmayacağını göstermesidir. Bu nedenle Birleşik Krallık insan ticareti bakımından uygun yasal ve idari düzeni oluşturmuş olmasına rağmen kulluk yasağı bakımından bu yükümlülüğü yerine getirmediği ve *C.N.*'nin iddialarını yalnızca insan ticareti bakımından değerlendirdiği için tazminata mahkûm edilmiştir (par. 70-82).

2012 yılının son 4. madde kararı *C.N. ve V.* kararıdır. AİHM, bu başvurudaki olayları da *Siliadin* başvurusundaki olaylara benzetmiş ve zorla çalıştırma ile kulluk yasağı bakımından değerlendirme yapmıştır. Görülebileceği gibi, AİHM'nin *Rantsev* sonrası kararlarında *Siliadin* kararının etkisi daha fazladır. AİHM, *Siliadin* kararının da insan ticaretiyle bağlantılı bir olayı içerdiğini kendisinin ifade ettiğini unutmuş görünmektedir (Pormesiter 2014, 135). *C.N. ve V.* kararının en önemli yanı, *Siliadin* kararında da açığa çıkan 4. maddede yer alan kavramlar arasındaki hiyerarşiyi, kulluk kavramını “ağırlaştırılmış zorla çalıştırma” olarak adlandırmak suretiyle (par. 91) açıkça ifade etmiş olmasıdır.

2012 yılında 4. maddeyle ilgili olarak verilen kararlardan ikisi ile aşağıda ayrıntılı incelenecek olan *L.E.* kararı, ileride 4. madde çerçevesinde Taraf Devletlerin pozitif yükümlülüklerinden biri olarak da karşımıza çıkabilecek bir ortaklık içermektedir: sivil toplumun katılımı (*C.N.* par. 20; *C.N. ve V.* par. 21; *L.E.* par. 7). Söz konusu 3 başvurunun yapılmasında da Başvurucuların alanda hizmet veren hak temelli çalışan sivil toplum kuruluşlarından aldıkları destekler kilit önemdedir. 4. madde başvurularının ağırlıkla bu kuruluşlardan destek alan Başvurucular tarafından yapılmış olması, maruz bırakılanları çok çeşitli ağır insan hakları ihlallerinin düşürdüğü güçsüz ve çaresiz durumdan haklarını arayan öznelerle dönüştürmenin olmazsa olmazı olarak hak

temelli örgütleri göstermektedir. Bu ortaklık, İnsan Ticaretine Karşı Sözleşmede de öne çıkan sivil toplumla işbirliği yapma yükümlülüğünün AİHM tarafından 4. madde çerçevesindeki yükümlülükler arasında sayılması için çok uygun bir zemini oluşturmaktadır.

L.E. Kararı

AİHM'nin *Rantsev* kararından sonra insan ticareti çerçevesinde değerlendirdiği ilk başvuru Ocak 2016 tarihli L.E. başvurusudur. Karardan anlaşıldığına göre; L.E., K.A. tarafından Nijerya'dan Yunanistan'a para karşılığında barlarda çalışmak üzere yasadışı yollardan getirilmiştir. Yunanistan'a getirilir getirilmez pasaportuna el konan L.E., voodoo büyüsü ve borcunu ödemezse lanetleneyeceğiyle korkutularak iki yıl boyunca fuhuşa zorlanmıştır. Bu süreçte yaptığı iltica başvuruları sonuçsuz kalan ve fuhuş yaptığı için zaman zaman gözaltında ve hapistede kalan L.E., hakkında sınır dışı kararı verilmişken insan ticareti mağduru olduğunu iddia ederek K.A. ve ona yardım eden D.J. hakkında insan ticaretinden suç duyurusunda bulunmuş ve pek çok delil ortaya koymuştur. Çok önemli bir tanık beyanının dosyaya dâhil edilmemesiyle önce kapatılan soruşturma, itiraz üzerine tekrar açılmış ve L.E. insan ticareti mağduru statüsü almıştır (par. 5-28).

L.E. Yunanistan'ın 4. maddeden kaynaklanan insan ticareti mağdurlarının korunması, failerin etkili bir şekilde soruşturulup cezalandırılması gibi pozitif yükümlülükleri ile usulü yükümlülüklerini yerine getirmediğini iddia etmiştir. AİHM, *Rantsev* kararından yola çıkarak olaya uygulanacak genel ilkeleri belirledikten sonra uygun yasal ve idari çerçevenin varlığı, başvuruçuyu korumak için alınan operasyonel önlemlerin yeterliliği ve polis soruşturması ve yargılamanın etkililiği yükümlülükleri bakımından ayrı ayrı inceleme yapmıştır.

Bu kararla birlikte AİHM'nin insan ticareti bakımından uygun yasal çerçevenin varlığı için taraf devletin insan ticareti tanımının *Palermo Protokolü* ve *İnsan Ticaretine Karşı Sözleşme* ile uyumlu olması şartını aradığı söylenebilir. Burada da spesifik insan hakları sözleşmelerinin Mahkeme kararlarına olumlu etkisi görülmektedir. Ancak *Rantsev* kararında olduğu gibi sınır güvenliği ve göç mevzuatının ya da çalışma hayatını düzenleyen kuralların insan ticaretine ortam sağlayıp sağlamadığı bu kararda tartışılmamıştır. Bu nedenle AİHM'nin uygun yasal ve idari çerçeveden kastının tam olarak ne olduğu konusu belirsizliğini korumaktadır. L.E. kararından anlaşıldığı kadarıyla AİHM'nin bu konudaki önceliği hala ceza yasalarının uluslararası hukukun ilgili belgeleri ve 4. maddenin kapsamıyla uyumlu olmasıdır.

L.E.'nin korunması için alınabilecek operasyonel önlemler bakımından yapılan inceleme, insan ticareti mağduru statüsünün en hızlı bir şekilde tanınmasının önemini göstermektedir. AİHM, L.E.'nin insan ticareti mağduru olduğunu söylemesinden statüsünün tanınmasına kadar geçen 9 aylık süreyi makul olmayan bir süre olarak değerlendirmiştir (par. 77). Mağdurların statülerinin tanınması onların sonraki süreçte yeniden mağdur olmalarını engellemesinin yanı sıra sınır dışı edilememeleri, mağdurken işlemek zorunda bırakıldıkları suçlardan sorumlu tutulamamaları gibi pek çok haktan yararlanmalarının da anahtarıdır.

Hızlılık meselesi soruşturmanın ve yargılamanın etkililiğinin tespitinde de AİHM için önemli bir ölçüt olmuştur. Delillerin hızlıca toplanmaması, duruşmalar arasında geçen sürenin fazlalığı gibi olgular AİHM'yi soruşturmanın ve yargılamanın etkili bir şekilde yürütülmediği sonucuna ulaştırmıştır. Bunun yanı sıra önemli bir tanık beyanının dosyaya ancak itiraz üzerine dâhil olması ve bu süreçte yaşanan gecikme, soruşturmanın kapsamının genişletilmesi gereği doğduğunda buna uygun davranılmamış olması, Yunanistan hükümetinin adresi belli olmayan ve bulunamayan fail için Nijerya hükümetiyle iletişime geçtiğine dair dosyada bilgi bulunmaması gibi unsurlar da yetkililerin özen yükümlülüğüne uygun davranmadığını göstermektedir.

Operasyonel önlemler bakımından AİHM'nin *Rantsev* kararındaki tutumunun aksine hukuk uygulayıcılarının insan ticareti konusundaki farkındalık düzeylerini hiç sorgulamamış olması karardaki bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Oysa gerek L.E.'nin birden fazla kez yaptığı iltica taleplerinde gerekse de fuhuş nedeniyle gözaltına alındığı ya da yargılandığı sırada onun insan ticareti mağduru olduğu anlaşılabilirdi. Bu ihtimalin, L.E.'nin yıllar içinde karşılaştığı yetkililerin aklına hiç gelmemiş olmasının *Rantsev* kararında anılan pozitif yükümlülükler uyarınca başlı başına bir kusur olarak değerlendirilmesi gerekirdi. Buradan hareketle de Taraf Devletin insan ticareti ve toplumsal cinsiyet alanında hem topluma hem de mağdurların karşılaşması muhtemel kamu görevlilerine farkındalık artırıcı eğitimler vermesi gerekliliği ortaya konulmalıydı.

L.E. kararı AİHM önünde yer alan ikinci insan ticareti davası olması bakımından önemli olmasına rağmen AİHM içtihadının gelişmek yerine *Rantsev* kararının gerisinde kaldığı söylenebilir. Ayrıca her iki insan ticareti kararının da seks sektöründe çalıştırılan kadınlarla ilgili olması dikkat çekmektedir. Şu an için bir

yargıya varmak için erken olsa da bu durumun AİHM'nin insan ticareti olgusuna bakışımı ve dolayısıyla paternalist ve kadınların özgür iradesini yok sayan bir yaklaşımı yansıtır yansıtmadığı bu alandaki başvurular çeşitlendikçe zamanla görülecektir.

Sonuç

Çalışmanın girişinde insan ticareti kavramının AİHS sistemine dahil edilmesinin ilk bakışta olumlu bir gelişme olarak görünmekle birlikte asıl değerinin kararların detaylı analizi ile anlaşılacağı belirtilmişti. AİHM'nin 4. madde kararlarına bakıldığında 2005 yılında *Siliadin* kararıyla başlayan sürecin 2016 yılında verilen *L.E.* kararı da dahil olmak üzere AİHM'ye yöneltilen ve bu çalışmada da işaret edilen eleştirileri bertaraf edecek doğrultuda ilerlemediği görülmektedir. Üstelik AİHM insan ticareti kavramının toplumsal cinsiyetle ilişkisini de kuramamış; seks sektöründe çalışmayı bir istismar biçimine indirgemıştır.

AİHM, *Siliadin* kararında AİHS metninde de farklılaştırılmış kavramlar olan kölelik, kulluk ve zorla çalışma yasağını uluslararası hukukla uyumlu ve ayırım noktaları belirgin olacak şekilde tanımlamamıştır. Ardından *Rantsev* kararında AİHM bu kez bu kavramlar arasındaki farklılaştırmayı göz ardı ederek, insan ticaretinin 4. maddedeki herhangi bir kavramla ilişkisi dolayısıyla değil başlı başına bir kavram olarak 4. maddeye dahil olduğunu söylemiştir. Bundan tam olarak ne anlaşılması gerektiği belli değildir. AİHM bir yandan da insan ticareti ile kölelik arasında bir ilişki kurması dolayısıyla 4. maddenin alanını çok fazla genişletip bulanıklaştırmakla eleştirilmiştir.

Rantsev kararının ardından verilen 4. madde kararlarında *Rantsev* kararının etkisi son derece sınırlıdır. AİHM, başvuru konusu olayları değerlendirirken *Siliadin* kararından hareket etmiştir. Ancak bu kararlarda da Taraf Devletlerin sorumluluklarının uluslararası hukukun gereklerine göre belirlendiği, 4. maddede yer alan kavramların AİHS sistemindeki anlamının ve koruma alanının belirginleştirildiği ve genel olarak AİHM'nin köleliğin çağdaş görünümüne ilişkin yaklaşımının ortaya konduğu söylenemez. Öte yandan insan ticareti kavramının *Rantsev* kararından sonra ancak 2016 yılında *L.E.* kararıyla gündeme gelmesi dolayısıyla bu konudaki içtihat gelişme şansı bulamamıştır.

Önümüzdeki yıllarda AİHM'nin karara bağlayacağı yeni insan ticareti başvurularıyla hem bu çalışmada içtihatındaki eksiklikler olarak işaret edilen hususları açıklığa kavuşturması hem de uluslararası hukukta insan ticaretiyle bağlantılı olarak devletlerin yerine getirmesi gereken bir yükümlülük olarak ortaya konan ancak AİHM'in hiç gündemine almadığı insan ticaretinin nedenleri ve sonuçlarına yönelik önlemler alma yükümlülüğünü (Obokata, 2006b, 396) somutlaştırması yerinde olacaktır. Aksi halde AİHS sisteminin Taraf Devletlerin insan ticaretiyle mücadelesine katkısı oldukça sınırlı olacak, bireylerin bu alandaki haklarının güvence altına alınması da kağıt üzerinde kalacaktır. Bugüne kadar kölelik, kulluk, zorla çalışma ve insan ticareti alanında yapılan başvuruların tamamının kadınlar tarafından yapıldığı düşünüldüğünde AİHM korumasının zayıflığının en çok kadınları ve LGBTİ bireyler ve mülteciler gibi ayrımcılığa açık diğer grupları etkileyeceği de açıktır.

¹Bu alana olan ilgim yolumun 2005 yılında Kadın Dayanışma Vakfı ile kesişmesine dayanıyor. Türkiye'nin kadın insan ticareti mağdurlarına yönelik sığınağını 12 yıl boyunca zor koşullara rağmen büyük özveriyle işleten, kadınların güçlenmesi ve rehabilitasyonu için uğraşan ve bu alanda politika üretmeye çalışan Kadın Dayanışma Vakfı'na emek vermiş herkese ve özel olarak bu makalenin yazılmasındaki katkıları için Ayça Kurtoglu'na teşekkür etmek isterim.

²Bullough ve Bullough (akt. Allain 2013, 341) uluslararası hukukta insan ticaretinin ele alındığı ilk belgenin 1873 yılında yapılan Uluslararası Tıp Kongresine sunulan bir rapor olduğunu söylemiştir.

³İnsan ticaretine ceza hukuku ve insan hakları temelli yaklaşımın temel farklılıklarına, özelliklerine ve temsil edildikleri uluslararası belgelere dikkat çeken bir çalışma için bkz. Amiel (2006).

⁴Zorla çalıştırma ve zorunlu çalıştırma benzer ama farklı nitelikte iki kavramdır. *Van der Musselle* kararında AİHM bu iki kavramı ayrı ayrı tanımlayarak aralarındaki farkı ortaya koymuştur (par. 34; Moerman 2010, 101). Ancak bu çalışma bağlamında bu fark önem taşımadığı için zorunlu çalışma kapsamı dışı bırakılmıştır.

⁵4. madde metni şöyledir: Kölelik ve zorla çalıştırma yasağı:

1. Hiç kimse köle ya da kul durumunda tutulamaz
2. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.
3. Aşağıdaki haller, bu madde anlamında “zorla çalıştırma ya da zorunlu çalışma” sayılmaz:

a) Bu Sözleşme'nin 5. maddesinde öngörülen koşullara uygun olarak tutulu bulunan bir kimseden, tutulu bulunduğu sırada veya şartlı tahliyeden yararlandığı süre içinde olağan olarak yapması istenilen bir iş;

b) Askeri nitelikli herhangi bir hizmet veya vicdanî reddin meşru sayıldığı ülkelerde, vicdanî reddi seçen kişilere zorunlu askerlik hizmeti yerine gördürülebilecek başkaca bir hizmet;

c) Toplumun hayat veya refahını tehdit eden kriz veya afet hallerinde gerekli görülen her hizmet;

d) Olağan yurttaşlık yükümlülükleri kapsamına giren her türlü çalışma veya hizmet.

⁶Örnek olarak Gallagher ile Hathaway arasındaki tartışmaya bakılabilir. (Gallagher 2008-2009; Hathaway 2008-2009)

⁷Oysa çok erken bir tarihte, 1983 yılında *Van der Musselle* başvurusunda avukatlık mesleği çerçevesinde adli yardım sunma yükümlülüğü zorla çalıştırma yasağı üzerinden değerlendirilmişti.

⁸Kadına yönelik şiddete maruz bırakılan kadınlar bakımından AİHM'nin umut vadeden bir başvuru mekanizması olup olmadığını tartışan bir çalışma için bkz. Kuyucu 2015.

⁹Örneğin cinsel yönelim ayrımcılığıyla ilgili verdiği pek çok olumlu karara karşın AİHM hala Taraf Devletlerin aile kavramına ilişkin ahlaki, kültürel yaklaşımlarından dolayı eşcinsel evlilikleri tanımıyor olmasında bir hak ihlali görmemektedir. Ahlak, kültür gibi gerekçeler, ayrımcılık yasağına üstün gelmektedir. Örnek kararlar için bkz. *Karner; Schlalk ve Kopf*.

¹⁰6. sonnota katkı olarak da görülebilecek, kulluk ve zorla çalıştırma kavramlarının kölelik kavramından ayrıştırılmasının hiçbir hukuki temeli olmadığını ileri süren, bu ayrıştırmanın sorgulanmamasını AİHM içtihatlarını da içine katarak eleştiren bir çalışma için bkz. McGeehan 2012.

¹¹Bkz. Finlandiya Raporu, par. 54; Norveç Raporu, par. 42; Macaristan Raporu, par. 48; İzlanda Raporu, par. 48.

¹²Yeri gelmişken *Rantsev* kararının AİHM kararlarının gereği gibi uygulanıp uygulanmadığını takip eden ve etkili bir biçimde uygulanmasını sağlamakla yükümlü olan Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesince “nitelikli izleme” usulü çerçevesinde izlendiğini belirtmek gerekir. Kararın standart değil nitelikli izlemeye tabi tutulması onun önemini, içerdiği ihlalin ağırlığını ve Taraf Devletlerin kararın gereklerini yerine getirmekte eksik kaldıklarını göstermektedir.

¹³Artist vizesi adı verilen vize rejimine göre artiste ajanları ve kabare sahipleri arasında düzenlenen bir iş sözleşmesi ve artist olarak çalışacak kişinin pasaportunun fotokopisiyle öncelikle 5 günlük ülkeye giriş ve geçici ikamet izni alınır. Bu iznin alınabilmesi için hem acentinin hem de işveren olan kabare sahibinin belli bir miktar parayı çalışacak kişinin geri gönderilmesi gerekirse oluşabilecek masrafları karşılaması için depozito olarak yatırması gerekir. Artist ülkeye varmasının ardından AIDS ve diğer bulaşıcı hastalık ya da enfeksiyonların bulunup bulunmadığına dair testleri yaptırır ve herhangi bir hastalık bulunmuyorsa üç ay süreyle çalışma ve oturma iznine hak kazanır. Belli bir kabarede çalışabilecek artist sayısı bellidir. Artistlerin belli saatlerde kabarede bulunmaları gerekir. İş sözleşmesine aykırı davranan artist kabare sahibi tarafından göçmen bürosuna bildirilir. Aksi halde masrafları kabare sahibinin depozitosundan karşılanmak üzere sınır dışı edilir (*Rantsev*, par. 115-117). Bu şekilde yasa eliyle kabare sahipleri ile artistler arasında bir çeşit sahiplik ilişkisi kurulduğunu söylemek mümkündür.

¹⁴Avrupa Konseyi İnsan Ticaretiyle Mücadele Uzmanlar Grubu'nun (GRETA) internet sayfasında *Siliadin* kararının *Rantsev* ve *C.N.* kararıyla birlikte AİHM'nin insan ticareti ile ilgili kararları arasında sayılması da dikkat çekicidir.

¹⁵Bu konuda literatürde de farklı görüşler mevcuttur. Bkz. Stoyanova 2014, 423 vd; Eriksson 2013, 352.

¹⁶Kara, 4. maddeden kaynaklanan pozitif ve usulü yükümlülükler çerçevesinde tacirlerin etkili bir şekilde cezalandırıldığından bahsedebilmek için belirlenecek para cezalarının onların kazançlarıyla orantılı olması gerektiğini, İngiltere'de verilen para cezaları ile bir tacirin ortalama kazancını kıyaslayarak bu cezaların caydırıcılıktan ne kadar uzak olduğunu örnek davalar üzerinden açıklıyor (2011).

¹⁷Bu kararların yanı sıra 2013 yılında kayıttan düşürülmesine karar verilen ve zorla çalıştırma başta olmak üzere 4. madde çerçevesinde incelemeyi gerektiren olaylar içeren Kawogo/Birleşik Krallık başvurusunu da burada anmak gerekir. Birleşik Krallık'ın tek taraflı deklarasyonu ve tazminat teklifinin yanı sıra, C.N. kararında Birleşik Krallık'ın 4. maddeyi ihlal ettiğinin tespit edilmiş olması ve Birleşik Krallık'ın 4. madde kapsamında iç hukuktaki korumayı etkili kılmak üzere yeni bir düzenleme getirmiş olması gibi gerekçelerle Başvurucunun aksi yöndeki talebine rağmen bu başvuru kayıttan düşürülmüştür.

Kaynakça

- Allain, Jean. *Slavery in International Law* (Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2013).
- Allein, Jean. "Rantsev v Cyprus and Russia: The European Court of Human Rights and Trafficking as Slavery" *Human Rights Law Review* 10, no. 3 (2010): 546-557.
- Amiel, Alexandra. "Integrating A Human Rights Perspective into the European Approach to Combatting the Trafficking of Women for Sexual Exploitation", *Buffalo Human Rights Law Review* 12, (2006): 5-56.
- Bales, Kevin. *Ending Slavery* (Berkeley ve Los Angeles: University of California Press, 2007).
- Canveren, Önder ve Emir Özeren. "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin X/Türkiye Kararı Temelinde Türkiye'de LGBT Mahkumlara Yönelik Bir İnceleme" *Kadın/Woman* 15, no. 1 (2014): 71-96.
- Cullen, Holy. "Siliadin v. France: Positive Obligations under the European Convention of Human Rights" *Human Rights Law Review* 6, no. 3 (2006): 585-592.
- Eriksson, Maria. "The Prevention of Human Trafficking-Regulating DOMestic Criminal Legislation through the European Convention on Human Rights" *Nordic Journal of International Law* 82, (2013): 339-368.
- Fletcher, Laurel E., Kevin Bales ve Eric Stover. "Hidden Slaves: Forced Labor in the United States" *Berkeley Journal of International Law* 23, (2005): 47-111.
- Gallagher, Anne T. "Human Rights and Human Trafficking: Quagmire of Firm Ground? A Response to James Hathaway" *Virginia Journal of International Law* 49, no. 4 (2008-2009): 789-848.
- Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings (GRETA), Ülke Raporları, <http://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/country-reports>.
- Hathaway, James C. "The Human Rights Quagmire of 'Human Trafficking'" *Virginia Journal of International Law* 49, no. 1 (2008-2009): 1-59.
- Kara, Siddhart. "Designing More Effective Laws Against Human Trafficking" *Northwestern Journal of International Human Rights* 9, no. 2 (2011): 123-147.
- Kuyucu, Nisan. "Kadınların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önünde Adalete Erişim Sorunu: Mahkeme Kararlarında Cinsiyet Ayrımcılığı Olarak Kadına Yönelik Şiddet" *Fe Dergi* 7, no. 1 (2015): 61-77.
- Mantouvalou, Virginia. "Servitude and Forced Labour in the 21st Century: The Human Rights of Domestic Workers" *Industrial Law Journal* 35, no. 4 (2006): 395-414.
- McGeehan, Nicholas Lawrence. "Misunderstood and Neglected: The Marginalisation of Slavery in International Law" *The International Journal of Human Rights* 16, no. 3 (2012): 436-460.
- Moerman, Jochen. "A Critical Analysis of the Prohibition of Slavery and Forced Labour under Article 4 of the European Convention on Human Rights" *Inter-American and European Human Rights Journal* 3, (2010): 86-114.
- Nicholson, Andrea. "Reflections on Siliadin v. France: Slavery and Legal Definition" *The International Journal of Human Rights* 14, no. 5 (2010): 705-720.
- Obokata, Tom. *Trafficking of Human Beings from A Human Rights Perspective* (Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2006a).
- Obokata, Tom. "A Human Rights Framework to Address Trafficking of Human Beings" *Netherlands Quarterly of Human Rights* 23, no. 3 (2006b): 379-404.
- Piotrowicz, Ryszard. "States's Obligations under Human Rights Law towards Victims of Trafficking in Human Beings: Positive Developments in Postive Obligations" *International Journal of Refugee Law* 24, no. 2, 181-201.
- Pitea, Cesare. "Rape as a Human Rights Violation and a Criminal Offence: The European Court's Judgment in M.C. v. Bulgaria" *Journal of International Criminal Justice* 3, no. 2 (2005): 447-462.
- Pormesiter, Kärt. "The Legal Concept of Slavery in the Modern EEuropean Legal Sphere" *Juridica International* 21, (2014): 130-136.
- Quirk, Joel. *Unfinished Business: A Comparative Survey of Historical and Contemporary Slavery* (Paris, Birleşik Krallık: UNESCO ve WİSE, 2008).

Shahinian, Gulnara. Trafficking in Women and Girls, Concept Paper, United Nations Expert Group Meeting on “Trafficking in Women and Girls”, EGM/TRAF/2002/EP.1, 8 Kasım 2002.

Shaver, Donald ve Leo Zwaak. “Rantsev v. Cyprus and Russia: Procedural Obligations of Third Party Countries in Human Trafficking under article 4 ECHR” *Inter-American and European Human Rights Journal*, no. 1 (2011): 118-135.

Stoyanova, Vladislava. “Dancing on the Borders of Article 4: Human Trafficking and the European Court of Human Rights in the Rantsev Case” *Netherlands Quarterly of Human Rights* 30, no.2 (2012): 163-194.

Stoyanova, Vladislava. “Article 4 of the ECHR and the Obligation of Criminalising Slavery, Servitude, Forced Labour and Human Trafficking” *Cambridge Journal of International and Comparative Law* 3, no. 2 (2014): 407-443.

UNODC. *Global Report on Trafficking in Persons* (New York: United Nations Publications, 2014).

Vijayarasa, Ramona ve Jose Miguel Bello y Villarino. “Modern Day Slavery? A Judicial Catchall for Trafficking, Slavery and Labor Exploitation: A Critique of Tang and Rantsev” *Journal of International Law and International Relations* 8, (2012): 36-61.

AİHM Kararları

C.N./Birleşik Krallık, Başvuru No. 4239/08, 13.11.2012.

C.N. ve V./Fransa, Başvuru No. 67724/09, 11.10.2012.

Karner/Avusturya, Başvuru No. 40016/98, 24.07.2003.

L.E./Yunanistan, Başvuru No. 71545/12, 21.01.2016.

M. ve Diğerleri/İtalya ve Bulgaristan, Başvuru No. 40020/03, 31.07.2012.

Rantsev, Başvuru No. 73316/01, 26.07.2005.

Schalk ve Kopf/Birleşik Krallık, Başvuru No. 30141/04, 24.06.2010.

Siliadin/Fransa, Başvuru No. 25965/04, 07.01.2010.

Van der Mussele/Belçika, Başvuru No. 8919/80, 23.11.1983.